

лювання й тяжіння до п'єси-притчі, функціональні властивості ремарок. На нашу думку, потребує уточнення й більшої дослідницької виваженості оперування такими поняттями, як „нарративні стратегії”, „наратологізація ремарки”, що вживаються при аналізі драматургічного тексту, хоча доречність їх застосування очевидна.

Феномен ліричної драми авторка пов'язує з визріванням драматичної форми в межах ліричного способу мислення поетів-драматургів Лесі Українки, Олександра Олеся. Формальними показниками цього явища є структуротворчі властивості поетичної візії, символіко-сугестивна природа висловлювання, мелійні принципи архітектоніки, увиразнення таких структурних ознак,

генетично пов'язаних із зародженням драми ліричних жанрів, як елегія, гімн, сколія (застольна пісня).

Здійснене дослідження української драматургії „перехідного” періоду в зазначеному аспекті давно очікуване в українському літературознавстві. Воно суттєво збагачує наукове уявлення про літературний процес, формує нові підходи до розуміння родо-жанрової генези української драматургії в контексті закономірностей загальноєвропейського літературного поступу й діахронного розвитку драми як специфічного роду. Крім того, і це важливо, — закладає орієнтири подальшого аналізу процесів жанрової динаміки української драматургії порубіжної доби і ХХ століття.

Наталія Шумило

ПЕРША ПРАЦЯ З БІБЛІЙНОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ

Зоряна Лановик. *Hermeneutica Sakra*. — Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, 2006. — 587 с.

Монографія Зоряни Лановик присвячена проблемі становлення та функціонування Біблійної герменевтики. Дослідниця описує перші щаблі історичної еволюції герменевтики — античність із її тлумаченням знамень та Середні віки, де переважала екзегеза як інтерпретація Святого Письма. Зроблено спробу пояснити вплив на Біблійну герменевтику історико-філологічної науки ХVІІІ ст. (Майєр, Вольф, Бек, Аст та ін.), ідей Шлейєрмахера, Дільтея, Бетті, Гуссерля, Гадамера та ін.

З.Лановик має рацію в тому, що українське літературознавство лише спорадично зверталося до подібних досліджень, про зацікавлення Біблією свідчать праці Д.Чижевського, І.Огієнка, В.Сулими, І.Бетко, А.Нямцу, В.Антофійчука, проблеми Біблійної герменевтики частково порушені в монографіях С.Абрамовича, С.Головащенко, в навчальному посібнику С.Квіта. Польські дослідники, зокрема, К.Роснер, пишуть про “герменевтику романтичну” й “герменевтику онтологічну”, у межах останньої виокремлюють психологічну, історичну, іманентну, структурну та інші моделі. Про цю типологію варто було б згадати принаймні для того, щоб з'ясувати місце та значення Біблійної герменевтики у становленні загальної філологічної герменевтики.

Загалом же у вступі можна було б докладніше проаналізувати концепції Гуссерля, Гайдегера, Гадамера, Апеля, Рікєрса, Габермаса та ін., і спробувати з'ясувати, як біблійна герменевтика співпрацює з феноменологією, психоаналізом, структуралізмом, аналітичною філософією,

постструктуралізмом тощо. Звісно, до цих ідей дослідниця не раз звертатиметься упродовж усієї роботи, та вони, не задекларовані цілісно на початку, мають характер дещо “розсіяного портрета”.

Мета дослідження сформульована на с.9-13: подати еволюцію Біблійної герменевтики, проаналізувати структурно-текстову та художньо-образну природу Біблії, визначити парадигми й інтерпретації (історико-літературний, граматичний, алегоричний, типологічний, архетипний, символічний та ін. аспекти), окреслити контекстуальні, інтертекстуальні та екстратекстуальні принципи аналізу Біблії, виокремити її жанрові, художньо-поетичні та стилістичні особливості, окреслити семіосферу Святого Письма, розкрити його символічно-алегоричну суть та значення для розуміння Біблії як універсального коду мистецтва. Дослідниця уточнює (с.60-61): Біблійна герменевтика не передбачає проникнення в суть релігійно-теологічних проблем, це прерогатива екзегетики й апологетики в теології, які використовують герменевтичні методи, але тлумачать Біблійні тексти з конфесійно-богословських поглядів, отже, новизна дослідження — у відстороненому від традиційних культурно-релігійних підходів, у всебічному літературному аналізі Біблії як надскладного текстового феномена.

Принадно зауважимо, що поняття “Біблійна герменевтика” має два сенси: це і розуміння певних закономірностей та змін самого об'єкта, що відбулися поза життєвим досвідом

дослідника (звісно, ми були б дуже раді, якби З.Лановик належала до александрійської філологічної школи, контактувала з І.Золотоустим, С.Орігеном, працювала з Ф.Шлейєрмахером у Берлінському університеті та ін.), й усвідомлення цих змін самим дослідником. Другий сенс не тотожний першому й дослідниця пропонує не “історію Біблійної герменевтики”, а “концепцію історії Біблійної герменевтики”. Зрозуміло, що концепції може бути (і є) багато.

Перший розділ монографії має назву “Біблія і література: специфіка природи Біблійних текстів як основа Біблійної герменевтики”. У ньому порушено цілу низку проблем: Біблія і художня література, текстові інтерпретації, історизм та міфологізм, мовні концепти, поетика і риторика, полісемантичність та діалогічна множинність Біблії.

Подекуди впадає у вічі деяка категоричність суджень молодшої дослідниці, зокрема, коли йдеться про основний концепт — художню природу Біблійних текстів. Як відомо, Святе Письмо спершу було текстом із референтною історіографічною функцією, який, унаслідок перекладу грецькою мовою в період між 250 і 150 р. до н.е. 72-ма тлумачами за 72 дні з єврейської (так званий переклад Септуагінти), втратив її й перетворився на сакральний текст, де було викладено єврейський закон, вперше названий у “Листі Аристея” “Книгою” — Біблією. А тепер він узагалі сприймається поза культовою традицією — саме як художній твір.

Отже, не можна ігнорувати цих шаблів становлення художньої природи Біблії та її Автора — Деміурга, Творця (див. статтю С.Аверинцева “Авторство и авторитет”), це був не просто “діалог Творця з людством у цілому” (с.56), а частина священного ритуалу, який викликав емоційно-чуттєві форми релігійної свідомості, екзальтацію, комплекс покаяння тощо. Абсолютизувати художню природу Біблії та ще відмовитися від екзегези, це — зігнорувати християнську культуру, присутній у тексті Святого Письма божественний вимір реальності. Це те саме, що стати на шлях постмодерністської філософії і прикритися метафорою “Смерть Бога”. Без “божественної домінант” будуть не зрозумілими ні історизм, ні міфологізм, ні мовні концепти, ні риторика Біблії.

Другий розділ “Генега літературної герменевтики: літературознавчий аспект” найбільший за обсягом. Розділ порушує широке коло проблем. Тут йдеться про інтертекстуальність та алегоризм, принципи літературної інтерпретації Старого Заповіту в ранній апологетиці, розвиток алегоричного та буквально-історичного методів інтерпретації Біблії в патристичній екзегетиці, концепції

текстової інтерпретації в схоластиці, герменевтиці Ренесансу та Реформації. Окремі підрозділи присвячені добі Модерну (Біблійний раціоналізм, літературно-історична критика, граматична інтерпретація, філософсько-культурні підходи, Біблійний ірраціоналізм). Наступний підрозділ акцентує на інтерпретативних моделях новітньої Біблійної герменевтики. У межах цієї “новітньої Біблійної герменевтики” розглядаються: ліберальна школа герменевтики, міфологічна, Біблійний екзистенціалізм, феноменологічна, негерменевтичні моделі аналізу, “чиста герменевтика”.

Почнемо з інтертекстуальності та алегоризму. Під заголовком “Інтертекстуальність та алегоризм як домінанта давньоєврейської герменевтики сакральних текстів” подаються сучасні визначення герменевтики, з’ясовуються поняття “інтерпретації” та “перекладу”. У пункті “Інтертекстуальна екзегеза” (с.65-67) йдеться про Ездру, першого редактора Мойсеєвого закону, автора “Книг Хронік”, “Книги Ездри” (можливо, і “Книги Неемії”), саме він започаткував інтертекстуальний метод, зіставлення фрагментів, образів, перегуків між різними частинами Біблії. Тут же наведено уривок з “Книги Ісаї” (с.66). Принцип інтертекстуальної екзегези, безперечно, задекларовано, але проблема взаємодії тексту Біблії із семіотичним культурним середовищем ледь-ледь окреслена, текстових “щеплень” самого середовища мало. Тут варто було б, на наш погляд, вести мову про книги Йони, Руфі, Есфірі як вкраплені повісті, про байку Йотама (Суд., 9), колекцію сімейних пісень (“Пісні над піснями”), весільну пісню, яку наводить пророк Ісаїя на початку своєї притчі про виноградник (Єремія, 9, 16), елегію Давида на смерть Саула та Йонатана (II Сам., 1, 17), Плач Абнера (II Сам., 3, 33), Пісню про Криницю (Чис., 21, 17), пісню про перехід через Чермне море (Ісх., 15, 28), Плач Єремії, псалми, Книгу притч та ін. Смісл Біблії саме й полягає в зв’язуванні цих (та інших) семантичних векторів, що задають матрицю “цитатного мислення”.

Третій розділ “Методологічна система аналізу Біблійних текстів” охоплює екстратекстуальні контексти (історична парадигма, культурологічна, географічна), специфіку жанрів (прозових, поетичних, видінь, Євангелія як жанр, апокаліптичні візії тощо). Належне місце відведене авторській парадигмі, мовній, архетипній, символічній, алегоричній, типологічній та ін.

Прикро, що обраний принцип еволюції герменевтики відкритий лише для діяхронічного аналізу Біблійних жанрів, а було б цікаво поглянути саме на синхронічний жанровий зріз, як жанр живе у жанрі, як трансформується, творить варіації тощо.

Однак, незважаючи на окремі недоліки, дослідниця запропонувала справді оригінальну, масштабну, концептуальну працю, парадигмальний “зріз” герменевтики, де визначено і топіку, і риторіку, запрограмовано вектор базових концептів (цілої системи понять) Біблійної герменевтики, накреслено етапи її розвитку: 1) як когнітивної процедури, поширеної в античності, 2) як інтенції на прочитання “Книги природи” в Середньовіччі, 3) як експліцитно

загостреної проблеми загальної філологічної герменевтики.

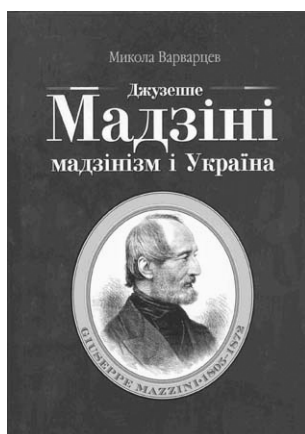
Зоряна Лановик привнесла у нашу духовну скарбницю новаторську працю, в якій глибока і відшліфована культура наукової думки надійно оперта на Біблійний інтертекст. Вона, ця думка, насажена діалектичним відчуттям складності, суперечності і багатозначності досліджуваного явища.

Олександр Астаф'єв

Наші презентації

Володимир Денисюк. Зоря тернистої долі. — Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006. — 160 с.

Цього року виповнюється сто років від дня народження відомого вченого-літературознавця, багатолітнього співробітника Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України Євгена Шабліовського. Ця книжка — нарис про його нелегкий життєвий і творчий шлях. Навіть в ідеологічних лещатах того непростого часу письменник і науковець знаходив можливість плекати українське слово, національну ідею й залишив по собі великий літературний спадок у декілька сотень назв, що відтворюють цілу епоху, яким і нині послуговуються дослідники.

Микола Варварцев. Джузеппе Мадзіні і Україна: Монографія. — Київ: Унів. вид-во “Пульсари”, 2005. — 304с.

Монографія присвячена Джузеппе Мадзіні, 200 років від дня народження якого виповнилося 2005 року. Автор зібрав і дослідив численні матеріали, з яких постає образ “апостола правди і науки”. Уперше в світовій мадзініані мовою документів стверджується наявність міцних зв'язків українських патріотів з ідеалами й подвижницькою працею провісника об'єднаної Європи. Книжка містить також додатки у 2-х частинах. До першої увійшли матеріали з архівних і бібліотечних сховищ на тему “Мадзіні й мадзінізм у дзеркалі суспільної думки в Україні” (подані мовою оригіналів), до другої частини — переклади творів Дж.Мадзіні, які дають уявлення про Мадзіні-політика й мислителя.

С.С.

У № 9 нашого журналу за цей рік у рецензії Софії Когут “Меланхолійний етюд на тлі Львова” (стор. 80 — 81) з технічних причин випущено закінчення, яке публікуємо нижче:

як і архівні документи. Бо ж пишеться історія живої людини, а не імені.

А про поета найкраще говорять його вірші. Тож авторка застосовує цікавий прийом: наводить тексти С. Чарнецького і — мовчить. Життєпис поета не був би повним без цих віршів і без цього мовчання-вслухання.

Софія Когут.